

УДК 336.71:336.741.242

*Н.І. Козьмук, здобувач Львівського техніко-економічного коледжу
НУ "Львівська політехніка"*

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКУ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ В ПЕРІОД ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано банківську ліквідність і визначено чинники, що впливають на неї, методи аналізу та управління ліквідністю, а також кроки її поліпшення в умовах фінансової нестабільності.

Ключові слова: ліквідність, фінансова криза, банківська система, управління ліквідністю, фінансові результати, грошова маса.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах трансформації національної економіки, серед проблем, що актуалізуються науковцями, суттєву частку займають питання, пов'язані з виходом України з кризового стану. Сьогодні основним макроекономічним завданням є забезпечення стабільності національної банківської системи, як найважливішого елемента відтворювальної структури економіки, яка організує рух і перерозподіл ресурсів суспільства, забезпечує проходження грошових розрахунків і платежів господарюючих суб'єктів. Банки виконують важливу функцію мобілізації тимчасово вільних грошових ресурсів і перетворення їх у реальний капітал, здійснюючи різноманітні кредитні, інвестиційні та інші операції і задовольняючи потреби економіки в додаткових ресурсах. Ефективне виконання цих функцій банківськими установами забезпечується тільки за умови високої ліквідності банківської системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань ліквідності банківської системи України зробили зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти: О.І. Барановський, О.В. Васюренко, О.Д. Вовчак, А.П. Вожжов, В.М. Геєць, Н.І. Гребеник, Б. Едвард, А.О. Єпіфанов, М.І. Зверяков, С.М. Козьменко, Л.В. Кузнецова, О.І. Лаврушин, Дж. Маршалл, А.М. Мороз, О.І. Петрик, Л.М. Примостка, С.К. Реверчук, П. Роуз, М.І. Савлук, І.М. Сало, Дж. Синкі, Т.С. Смовженко та ін.

Проте ці розробки стосувались розгляду даної проблеми в умовах стійкого фінансового стану держави, а питання застосування методик розрахунку ліквідності в умовах фінансової нестабільності й надалі залишаються невирішеними.

Виклад основного матеріалу. Ліквідність є однією із найважливіших системних характеристик діяльності банку. Цей показник є її динамічним станом, який забезпечує своєчасність, повноту і безперервність виконання всіх сукупних зобов’язань банківської системи та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки країни.

Термін “ліквідність” (від лат. *liquidus* – рідкий, текучий) у буквальному значенні слова означає легкість реалізації, продажі, перетворення матеріальних цінностей у кошти. Іншими словами, ліквідність – це спроможність банку виконувати свої поточні фінансові зобов’язання [5].

Банк, який володіє достатнім рівнем ліквідності, має можливість з мінімальними втратами для себе виконувати такі функції:

- здійснювати платежі за дорученням клієнтів (зобов’язання за коштами на розрахункових, поточних та кореспондентських рахунках);
- вчасно повертати кредиторам (вкладникам) грошові кошти у визначений строк;
- можливість задовольняти запити клієнтів у межах взятих на себе зобов’язань, наприклад за укладеними угодами, кредитними лініями;
- виконувати зобов’язання за випущеними в обіг цінними паперами;
- здатність відповідати за зобов’язаннями, що можуть виникнути в майбутньому, мається на увазі за позабалансовими зобов’язаннями (гарантії, довірче управління тощо).

Але якщо ж банк має недостатню ліквідність, він не може отримати необхідну кількість коштів як шляхом збільшення своїх зобов’язань, так і шляхом швидкої реалізації активів за розумною ціною, що негативно відображається на прибутковості банку. У найгіршому випадку недостатня ліквідність може призвести до неплатоспроможності банку. Базельський комітет визначає ризик втрати ліквідності як “нездатність банку регулювати скорочення пасивів або фінансувати зростання активів” [6].

На банківську ліквідність впливає широкий спектр чинників, які можна виділити в дві групи: зовнішні та внутрішні, як це зазначено на рис. 1.

З огляду на те, що чинниками ліквідності банківської системи є не лише фактори макроекономічного, а й насамперед мікроекономічного характеру, які пов’язані з недостатньо ефективним управлінням ліквідністю банків на мікрорівні через недосконалу систему її прогнозування, переорієнтацію із внутрішніх джерел формування ресурсної

бази на зовнішні запозичення та високоризикову кредитну політику, для підвищення ефективності управління ліквідністю банківської системи в Україні необхідний комплексний підхід і зусилля багатьох суб’єктів, зокрема Національного банку України, уряду та безпосередньо самих банків.

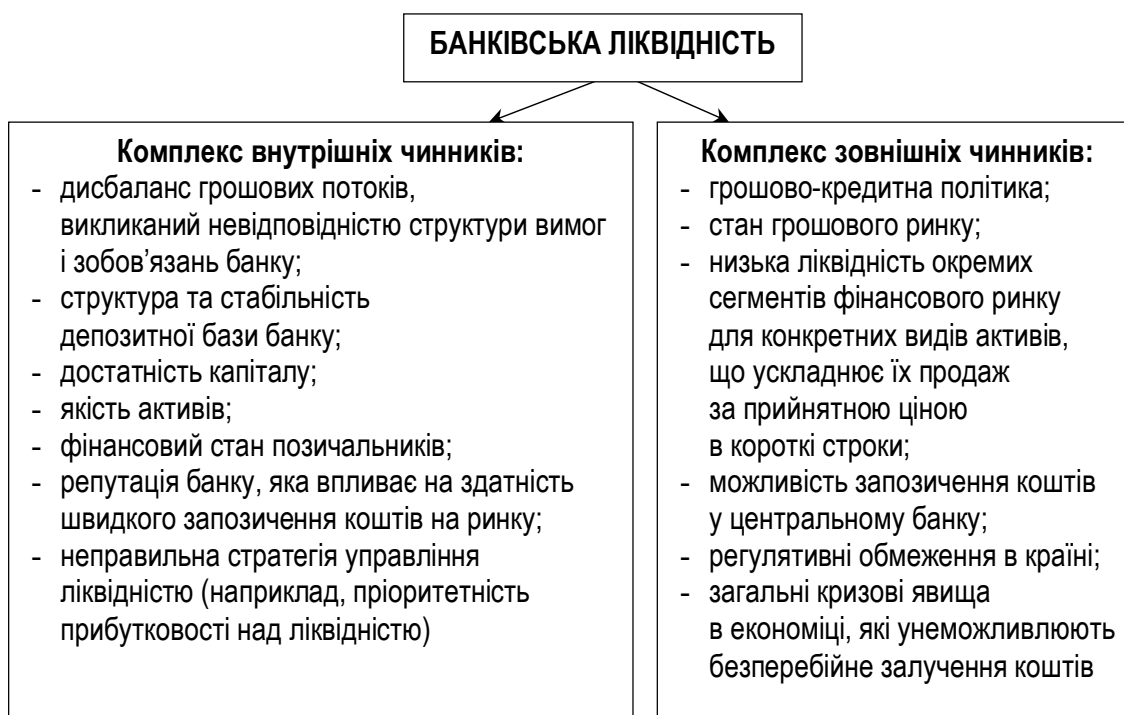

Рис. 1. Чинники, що впливають на банківську ліквідність

Джерело: складено на основі [1, с. 44].

Важливим аспектом при розгляді нашої проблеми є процес управління ліквідністю. На сучасному етапі існує чимало методів управління ліквідністю. Основні з них відображені на рис. 2.

При розгляді процесу управління ліквідністю необхідно враховувати такі її особливості, як наявність різних підходів до визначення ліквідності, що призводить до виникнення значної кількості методів (способів) її оцінки. А також тісний взаємозв’язок між ліквідністю і дохідністю [2].

Визначити, чи достатня ліквідність банку, можна, лише проаналізувавши низку факторів. До основних можна віднести наявність адекватної, ефективної нормативної бази (положень, процедур тощо) щодо управління ризиком ліквідності, затвердженої відповідними органами банку; застосування процедур санкціонування винятків із прийнятої політики та встановлених лімітів, їх дотримання; склад, функції та повноваження комітету з управління банківськими активами і пасивами;

обрані керівництвом банку підходи до управління ліквідністю; визначення потреб у ліквідності та фінансуванні банку з урахуванням операцій із пов'язаними структурами, стану та потреб у ліквідності групи, до якої входить банк; обсяг активів балансу та їх розподіл за ступенем ліквідності; застосування практики зустрічних угод щодо відкриття кореспондентських рахунків, залучення/розміщення міжбанківських кредитів (депозитів) для поліпшення показників ліквідності; оцінка стабільності залучених коштів; ступінь залежності від дорогих, нестабільних джерел фінансування; наявність та використання методик розрахунку незнижуваного залишку залучених коштів; обсяг, структура та рівень диверсифікації пасивів.

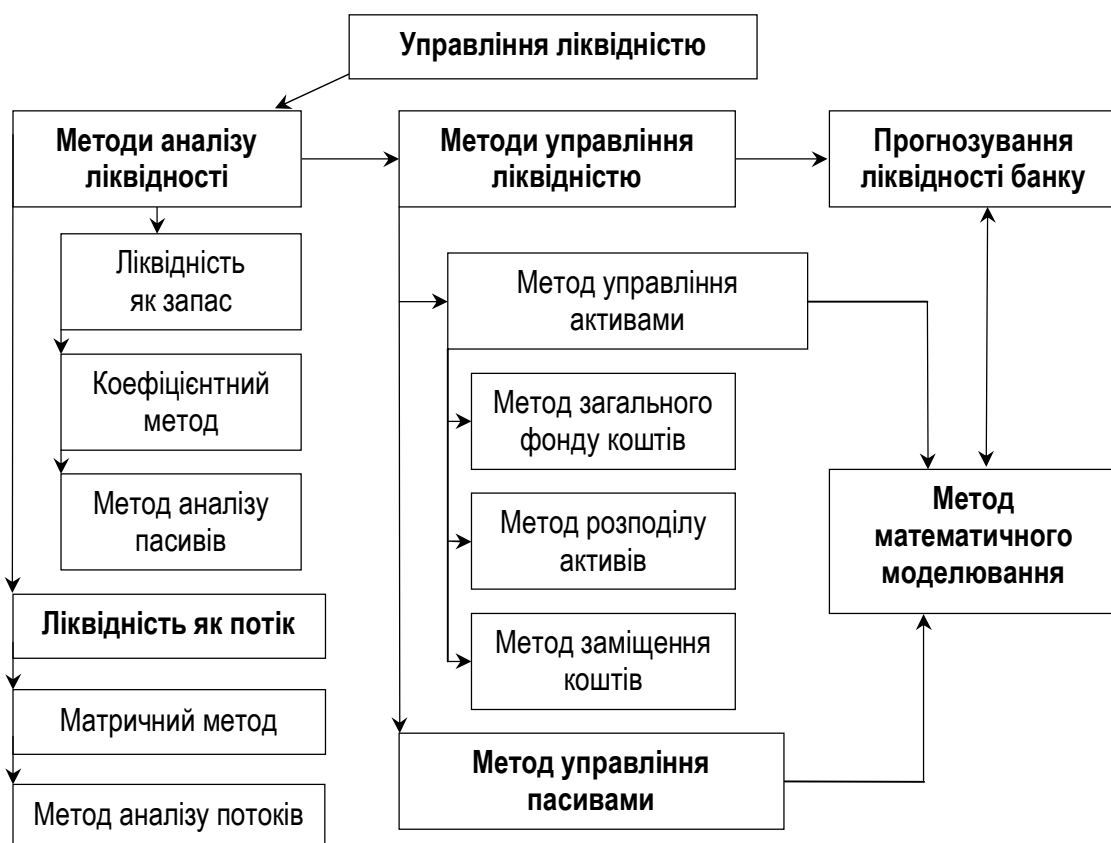

Рис. 2. Процес управління ліквідності

Джерело: [2, с. 24].

Також не менш важливими є такі фактори, як оцінка системи лімітів розміру позицій ліквідності; розподіл за строками грошових потоків для кожного виду активів і зобов'язань, у розрізі валют; розриви фінансування (особливу увагу слід приділяти короткостроковим розривам, включаючи прогнозовані потреби у фінансуванні, зокрема й з урахуванням незнижуваного залишку коштів і коштів обов'язкових

резервів на кореспондентському рахунку в Національному банку); спроможність покривати потенційні розриви фінансування за прийнятними процентними ставками шляхом залучення додаткових ресурсів; можливості отримання рефінансування; склад балансових та позабалансових портфелів.

Крім того, варто приділити особливу увагу впровадженню методів оцінки ризику ліквідності, розгляду економічних і ринкових тенденцій; аналізу потреб у фінансуванні шляхом урахування майбутніх потоків грошових коштів, що базується на припущеннях щодо майбутньої поведінки активів, зобов'язань, курсів валют, позабалансових статей, та обчислення надлишку/недостатності ліквідності у подальшому.

Керівництву банку при розрахунку рівня ліквідності також потрібно врахувати потребу в здійсненні аналізу впливу різних стрес-сценаріїв на позицію ліквідності, на встановлені ліміти, надходження, капітал банку, можливе погіршення репутації банку на ринку, що проявляється в підвищенні процентних ставок під час залучення ним коштів; висновки офіційних або неофіційних рейтингових служб і аналітиків про установу, зокрема поточні рейтинги та їх тенденції, відповідні публікації в засобах масової інформації.

У зв'язку з цим існує потреба в наявності адекватного плану на випадок кризових обставин: розроблення комплексу заходів, спрямованих на усунення можливих як коротко-, так і довгострокових проблем з ліквідністю; рівень комплектації та кваліфікація керівництва і персоналу, наявність відповідних механізмів контролю для моніторингу точності інформації, відповідних облікових підходів; наявність стратегії дій керівництва; чіткий розподіл в установі повноважень і дій; визначення розміру, джерел коштів, які можуть бути доступними для банку, та з'ясування сценаріїв, за яких ці кошти можуть бути використані; співпраця з клієнтами банку та засобами масової інформації, а також оцінка адекватності інформаційної системи банку, її спроможність оперативно генерувати необхідну інформацію у певних розрізах, доведення її до користувачів і роз'яснення щодо її впровадження та застосування в поточній діяльності банківської установи. І що не менш суттєво – дотримання вимог чинного законодавства і нормативних актів, аналіз випадків недотримання банком вимог щодо ліквідності [1].

Щоб задовольнити свої потреби у ліквідності, банк може вдаватися до одного або кількох заходів (рис. 3).

Для планування ліквідності велике значення має прогнозування. Керівництво банку повинно враховувати можливий вплив майбутніх подій на потреби у фінансуванні. Якщо керівництво не аналізує майбутні події та не планує відповідну стратегію фінансування банку, то він

цілком залежатиме від економічної ситуації, а дії керівництва не матимуть особливого значення. Зміни економічного клімату впливають на всі банки, однак вправний фінансовий менеджмент може пом'якшити негативні зміни та посилити позитивні.

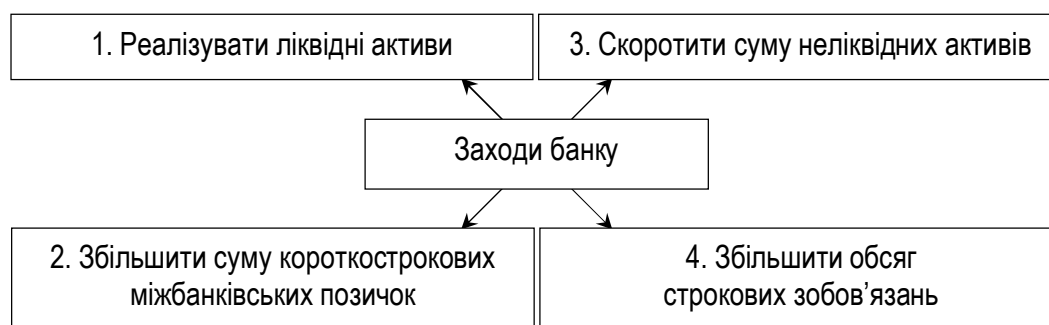

Рис. 3. Заходи банку, що застосовуються з метою задоволення його потреб у ліквідності

Джерело: складено на основі [5, с. 9].

Під час планування ліквідності керівництво банку має брати до уваги такі фактори:

- дані економічних прогнозів;
- собівартість залучених коштів;
- невідповідності між строками погашення активних і пасивних статей балансу;
- прогнози змін процентних ставок;
- очікувані потреби у коштах.

Крім того, керівництво банку повинно мати плани на випадок виникнення непередбачених обставин, якщо прогнози виявляться хибними. Ефективне планування на випадок непередбачених обставин передбачає визначення мінімальних і максимальних потреб у ліквідності, а також можливих заходів для задоволення цих потреб.

До обставин, які можуть справити непередбачений вплив на ліквідність банку, належать:

- розширення діяльності;
- негативна інформація про банк або його керівництво у засобах масової інформації;
- придбання нових активів;
- зміна керівництва;
- скорочення надходжень;
- збільшення неприбуткових активів;
- зниження рейтингової оцінки банку.

Після визначення потреб у ліквідності керівництво має вирішити, яким чином їх задовольнити за допомогою таких методів, як управління активами та/або пасивами (зобов'язаннями).

Висновки та пропозиції. Отже, банківська ліквідність відіграє життєво важливу роль як у діяльності окремого банку, так і у фінансовій системі держави. Неліквідний банк не може виконувати свої функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, його рейтинг знижується, що значно ускладнює запозичення коштів із зовнішніх джерел, банк втрачає потенційний прибуток. Тому вирішення проблем ліквідності повинно мати найвищий пріоритет у роботі банку, а моніторинг ліквідності та вживання відповідних заходів щодо підтримання достатнього рівня ліквідності є неодмінною умовою самозбереження та споживання кожного банку. Всебічна та чітка оцінка ліквідності комерційного банку дає можливість отримати максимум інформації для аналізу фінансової стійкості банку.

Список літератури

1. Деревська, О. Активно-пасивні операції та управління ліквідністю банківської установи [Текст] / О. Деревська. – 2008. – № 7.
2. Крилова, В. Складові процесу управління ліквідністю банку [Текст] / В. Крилова, Р. Набок // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 6.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
4. Пацера, М. Світова фінансова криза та її наслідки для банківської системи України [Текст] / М. Пацера // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 1.
5. Поморина, М. А. О некоторых подходах к управлению банковской ликвидностью [Текст] / М. А. Поморина // Банковское дело. – 2001. – № 9. – С. 5–11.
6. Core principles for effective banking supervision [Electronic resource] / Basle Committee on Banking Supervision. – 1997. – September. – 46 p. – Режим доступу : www.bis.org/publ/bcbs30a.pdf.

Summary

The bank liquidity and factors influenced it have been analysis in the article. The methods of analysis and steps of improvement the bank liquidity under the financial crises conditions have been also analysis.

Отримано 10.12.2009

Козьмук Н.І. Ліквідність банку як фактор забезпечення стійкості в період фінансової нестабільності / Н.І. Козьмук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми, 2009. - Вип. 27. - С.147-153.